

Ενότητα 1η: Η Διανοητική Προϊστορία του Φασισμού

Σπύρος Μαρκέτος, Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Σχέση φασισμού και άκρας δεξιάς
2. Η εμφάνιση του φασισμού
3. Ο ρατσισμός
4. Ο εθνικισμός
5. Ο κοινωνικός δαρβινισμός
6. Ο αντισημιτισμός

Σκοποί ενότητας

- Η διάκριση φασισμού και άκρας δεξιάς
- Η εξέταση των προϋποθέσεων εμφάνισης του φασισμού
- Να αναλυθεί διανοητική προϊστορία του φασισμού

Φασισμός και άκρα δεξιά

- Ο Φασισμός είναι υποσύνολο της άκρας δεξιάς. Η άκρα δεξιά και ο φασισμός μπορεί να μην έχουν διαφορές σε φραστικό επίπεδο. Ο φασισμός όμως βασίζεται στην ανάπτυξη ενός μαζικού κινήματος.
- Όλοι οι φασίστες είναι ακροδεξιοί - Όλοι οι ακροδεξιοί δεν είναι φασίστες
- Ο φασισμός είναι πολιτική πρακτική και όχι ιδεολογία.

Διαφορά φασισμού και ακροδεξιάς

- Η μη φασιστική άκρα δεξιά θεωρείται «φυσιολογική» ή/και αποδεκτή εντός του δημοκρατικού/κοινοβουλευτικού πλαισίου
- Η μαζική κινητοποίηση είναι καθοριστική όσον αφορά τη δυναμική των δύο ρευμάτων. Ο παραδοσιακός συντηρητισμός, κομμάτι του οποίου είναι η ακροδεξιά, βασίζεται στην από - κινητοποίηση του κόσμου. Αντίθετα, ο φασισμός καλεί σε ξεσηκωμό το λαό, το έθνος (πχ σήμερα απέναντι στους μετανάστες). Ο συντηρητικός θα απαιτήσει από το κράτος να κάνει την ίδια δουλειά.
- Παρ' όλα αυτά, όποτε ο φασισμός κατέλαβε την εξουσία, αυτό συνέβη σε συνεργασία με συντηρητικούς. Μολονότι τα συμφέροντα φασιστών και συντηρητικών ταυτίζονται σε κάποιες ιστορικές στιγμές, αυτό δεν τους καθιστά το ίδιο.

Βία και φασισμός

- Ο φασισμός έχει το στοιχείο της βίας
  - Π.χ. ρατσιστικά εγκλήματα μίσους (βία που στρέφεται ενάντια σε κάποιον όχι για λόγους τιμωρίας μιας πράξης, αλλά γι' αυτό που είναι)
  - Συγκροτεί έτσι μια πολύ διαφορετική κατάσταση στο δημόσιο χώρο απ' ότι ένα απλώς αυταρχικό κυβερνητικό πρόγραμμα.
- Η ρητορική του μίσους καλλιεργείται όχι μόνο από τους φασίστες αλλά και από ευρύτερα συμφέροντα
  - Π.χ. η σύγχρονη αντιμεταναστευτική υστερία εκπορεύεται από το κράτος, τα ΜΜΕ κτλ

Φασισμός και Ναζισμός

- Ο ναζισμός είναι υποσύνολο του φασισμού, που είναι υποσύνολο της άκρας δεξιάς.
- Ο ναζισμός έχει το χιτλερικό μοντέλο.
- Ο φασισμός έχει σαν πρότυπο το φασιστικό κόμμα και το καθεστώς του Μουσολίνι.

Ιστορική διαδρομή του φασισμού

- Ο φασισμός αποτελεί πολιτική καινοτομία του 20^{ου} αιώνα, ενώ προϋπάρχει αδύναμα από το 19ο αιώνα.
- Η ιστορική καινοτομία συνίσταται στο γεγονός ότι δεν ανήκει στις μεγάλες ιδεολογικές παραδόσεις που συγκροτήθηκαν την επαύριο της Γαλλικής Επανάστασης του 1789:
  - Συντηρητισμός, Φιλελευθερισμός και Σοσιαλισμός.
  - Αυτές οι πολιτικές μεταστρατηγικές, δηλαδή ιδεολογίες, είναι πολιτικά ρεύματα που συγκροτούνται σε συνάρτηση με το Διαφωτισμό και τη Γαλλική Επανάσταση (είτε υπέρ τους, είτε εναντίον τους), και σε όλη την πορεία του 19^{ου} αιώνα μάχονται μεταξύ τους.
- Δεν υπάρχει φασισμός το 19^ο αιώνα, παρά μόνο προανακρούσματα.
- Κατά τον Ρόμπερτ Πάξτον, η πρώτη φασιστική οργάνωση ιστορικά είναι η Κου Κλουξ Κλαν [Ku Klux Klan], η οποία δημιουργείται και αναπτύσσεται στις νότιες πολιτείες των ΗΠΑ, με πλαίσιο το ρατσισμό, την επιθυμία εκ νέου υποδούλωσης των μαύρων και τα τραύματα του αμερικανικού εμφύλιου πόλεμου (1861-1865).

Η δουλεία και η ανάπτυξη του ρατσισμού στην Αμερική

- Μετά την καταστροφή του ρωμαϊκού κόσμου, η δουλεία είχε εκλείψει. Επανέρχεται στην Αμερική μετά το 1500 : η ανάπτυξη του καπιταλισμού σε μεγάλο βαθμό έλαβε χώρα στο Νέο Κόσμο, όπου η δουλεία ήταν οργανικό στοιχείο της παραγωγής, κυρίως για προϊόντα που καταναλώνονταν στην Ευρώπη (καφές, ζάχαρη κτλ).
- Δούλοι αρχικά ήταν οι Ινδιάνοι, οι οποίοι ήταν πολύ ευαίσθητοι στις κακουχίες, με αποτέλεσμα τη μαζική τους εξόντωση. Ως εκ τούτου αναπτύσσεται το δουλεμπόριο από Αφρική προς Αμερική. Οι σκλάβοι δούλευαν σε ορυχεία, μεγάλες παραγωγικές μονάδες και φυτείες.
- Η εξέγερση των σκλάβων στην Αϊτή το 1791 αντιμετωπίζεται με συμπάθεια από πολλούς Διαφωτιστές, ενώ εμφανίζονται και κινήματα κατά της δουλείας. Αναπτύσσεται ένας διάλογος για την οικουμενικότητα ή την εντοπιότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Η δουλεία ήταν το υπόβαθρο του ρατσισμού, που παίζει σημαντικό ρόλο σε φασισμό και άκρα δεξιά γενικότερα.

Το ιδεολόγημα του ρατσισμού

- Ρατσισμός είναι η πεποίθηση ότι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές ηθικές ποιότητες και πνευματικές δυνατότητες ανάλογα με την εξωτερική τους μορφή. Η αρχική ιδέα συνίστατο στην εξασφάλιση της υπεροχής μέσω καταγωγής (αρχικά αφορούσε τους ευγενείς σε διάκριση από τους «δυσγενείς», δηλαδή όλους τους υπόλοιπους).
- Στην Ισπανία μετά το 1500 εδραιώνεται ο ρατσισμός και κατοχυρώνεται ο όρος [ετυμολογία: ράτσα, λέξη αραβικής προέλευσης] απέναντι σε άραβες και εβραίους. Μετά την «χριστιανική» ένωση της Ισπανίας και την εκδίωξη των αράβων και των εβραίων (αρκετοί κατέφυγαν στη Θεσσαλονίκη), πολλοί εξ αυτών βαφτίστηκαν χριστιανοί για να παραμείνουν στη χώρα. Σαν απάντηση αναπτύχθηκε μια ιδεολογία του καθαρού αίματος ακριβώς για να αποκλειστούν αυτοί οι νεοβαπτισμένοι χριστιανοί από τη νομή του πλούτου. Πρόκειται για την πρώτη στη νεότερη Ευρώπη περίπτωση συστηματικής, οργανωμένης κοινωνικής διάκρισης βασισμένης στην ιδέα του αίματος.

Το ιδεολόγημα του ρατσισμού (2)

- Η ισπανική ιδέα εξάγεται στο Νέο Κόσμο, στη Λατινική Αμερική, απέναντι στους αυτόχθονες κι έτσι οργανώνεται εξαρχής η νέα κοινωνία: οι Ισπανοί εναντίον των Ινδιάνων με ενδιάμεσα στρώματα τους μιγάδες (επιμειξίες).
- Το καπιταλιστικό σύστημα, που το 16^ο αιώνα οργανώνεται με ισπανική πρωτοκαθεδρία, αφήνει κληρονομιά το ρατσισμό.
- Ο ρατσισμός δε βασίζεται στις πράξεις ή τις ιδιότητες των θυμάτων του, αλλά στην κατώτερη κοινωνική τους θέση. Το ρατσιστικό σύστημα κατατάσσει στην κοινωνική ιεραρχία με βάση την εξωτερική εμφάνιση και την καταγωγή.

Ο εμφύλιος πόλεμος στις ΗΠΑ

➤ 1861 - 1865

- Η κατάργηση του δουλεμπορίου αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα του εμφύλιου πόλεμου στις ΗΠΑ. Με τη νίκη των Βορείων καταργείται η δουλεία, με αποτέλεσμα τη σταδιακή απελευθέρωσή των σκλάβων.
- Το γεγονός αυτό προκαλεί την αντίδραση των Νότιων λευκών καθώς εκλαμβάνεται σαν μία τρομερή ταπείνωση.
- Η αίσθηση συλλογικής ταπείνωσης είναι ένα πολιτικό πάθος που αποτελεί συχνά γεννήτορα φασιστικών ιδεών, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ευρώπης του 20^{ου} αιώνα και στη σύγχρονη Ελλάδα.

Κου Κλουξ Κλαν

- Αυτό το υπόστρωμα δημιουργεί τις συνθήκες για την ίδρυση της πρώτης φασιστικής οργάνωσης, της Κου Κλουξ Κλαν το 1865.
- Στόχος της είναι, με εκτελέσεις, δολοφονίες και λιντσαρίσματα μαύρων, με διάφορες αφορμές, να τρομοκρατήσει τον μαύρο πληθυσμό. Οι γνωστές ειδικές τελετουργίες με μάσκες (με αναφορά σε καθολικές τελετές των Ισπανών) αρχικά στρέφονταν εναντίον όχι μόνο των μαύρων , αλλά και των εβραίων, ακόμα και καθολικών.
- Η ΚΚΚ συνολικά ακολουθεί μια ανορθολογική και παθιασμένη πολιτική, με αναφορά σε μασονικές παραδόσεις κτλ.
- Η ιδεολογία, το ιδεολόγημα του ρατσισμού εξαπλώνεται και στην Ευρώπη το 19^ο αιώνα. Αποτελεί εργαλείο της άκρας δεξιάς και του φασισμού, αλλά όχι κατ' ανάγκην στοιχείο όλων των μορφών φασισμού.

Εθνικισμός

- Ο ρατσισμός μεταλλάσσεται το 19^ο αιώνα, όταν αναπτύσσονται οι εθνικισμοί.
- Ο εθνικισμός αφορά την ιδέα της ενότητας του έθνους. Όταν, προς τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οι συντηρητικοί εγκολπώνουν τον εθνικισμό, το εκάστοτε ημέτερο έθνος τίθεται ενάντια στα υπόλοιπα έθνη. Αρχικά, ο εθνικισμός είχε συγκροτηθεί με προοδευτικό πρόσημο.
- Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ο εθνικισμός αρχίζει να αποκτά ένα βιολογικό περιεχόμενο. Η βιολογία άλλωστε μπαίνει στο διανοητικό χάρτη το 19^ο αιώνα και χρησιμοποιείται άμεσα για την προώθηση ιδεών περί ιεραρχίας κτλ.
- Ο νέος ρατσισμός κατασκευάζεται μέσω του όρου «κοινωνικός δαρβινισμός» - μεταφορά της «φυσικής επιλογής» στο κοινωνικό πεδίο (Τ. Χάξλεϋ, Χ. Σπένσερ). Αφορά την επικράτηση όχι του καταλληλότερου, αλλά του ισχυρότερου (η κοινωνία σα ζούγκλα).

Ευγονική

- Παράλληλα αναπτύσσονται οι πρώτες ιδέες περί ευγονικής:
  - Βελτίωση της κοινωνίας μέσω της κληρονομικότητας και απαγόρευση της αναπαραγωγής αυτών που θεωρούνται κατώτεροι.
  - Προσπάθεια βελτίωσης του εθνικού «στοκ».
  - Ιδέες που κράτησαν μέχρι το 1970 πχ στη Σουηδία.
- Οι ιδέες αυτές ξεκίνησαν από φιλελεύθερους φιλοσόφους με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που μετέπειτα τις χρησιμοποίησε ο φασισμός.

Απέναντι στο Χριστιανισμό

- Αυτές οι αντιλήψεις ερχόταν σε τεράστια σύγκρουση με τη χριστιανική παράδοση, που είχε αναπτυχθεί στα πλαίσια μιας διαφορετικής κοινωνίας, η οποία αναγνώριζε κάποια δικαιώματα στους κατώτερους και είχε αξίες όπως ο οικουμενισμός, η φιλανθρωπία και η ισότητα.
- Η αντιπαράθεση των νέων ριζοσπαστών του κοινωνικού δαρβινισμού στο χριστιανισμό και η αρχικά προοδευτική προέλευση τους, δε στάθηκε εμπόδιο στο πέρασμα αρκετών εκ των διανοούμενων αλλά και των ιδεών αυτών στην άκρα δεξιά.
- Οι ιδέες αυτές αφορούσαν κυρίως ανώτερα στρώματα (διανοούμενοι και μεσοστρώματα). Ο λαός ήταν ελάχιστα εκτεθειμένος στις ιδέες αυτές μέχρι και το Β' ΠΠ, όταν μαζικοποιήθηκε η εκπαίδευση.

Γεννήτορες του φασισμού

- Είχε φτιαχτεί η κρίσιμη μάζα που θα προσπαθούσε να εξηγήσει τον κόσμο και να βελτιώσει τη θέση της με βάση αυτές τις ιδέες. Οι ιδέες του κοινωνικού δαρβινισμού άλλωστε ταιριάζουν με την καπιταλιστική κοινωνία.
- Ο κοινωνικός δαρβινισμός, σε σύνδεση με τον ρατσισμό και τον εθνικισμό, δίνει το υπόστρωμα ιδεών/αντιλήψεων με βάση τις οποίες θα αναπτυχθεί ο φασισμός.
- Οι ιδέες αυτές δεν ταυτίζονται μεταξύ τους. Είναι κοντινές αντιλήψεις, άλλοτε όμως συνυπάρχουν και άλλοτε όχι.

Εθνικισμός (2)

Ο εθνικισμός πλέον συνδέεται με μια ιεράρχηση με βάση τα έθνη, αντίθετα από το αρχικά προοδευτικό πρόσημο που είχε. Υπάρχουν διαφορετικές θεωρητικές βάσεις των εθνικισμών:

- Για παράδειγμα ο Βρετόνος Ερνέστο Ρενάν θεωρεί ότι το έθνος είναι ζήτημα επιλογής, όχι προέλευσης, στο κείμενο: [«Τι είναι έθνος;»](#), όπου αναφέρει «το έθνος είναι ένα καθημερινό δημοψήφισμα».

Ο πρώιμος ελληνικός εθνικισμός

Το ελληνικό έθνος στήθηκε στην ιδέα της περικλειστικότητας και όχι της αποκλειστικότητας, π.χ. συμμετοχή Αλβανών στην Επανάσταση του 1821. Η φουστανέλα άλλωστε είναι παραδοσιακό αλβανικό φόρεμα. Μέχρι τους βαλκανικούς πολέμους υπήρχαν σκέψεις ακόμα και για ένα ενιαίο βασίλειο με δύο κράτη (Ελληνοαλβανία όπως Αυστροουγγαρία). Το ελληνικό έθνος ήταν «ανεξίθρησκο» και ανεξίγλωσσο. Αρχικά, ο ελληνικός εθνικισμός ήταν προοδευτικός, όπως πολλοί άλλοι εθνικισμοί εκείνη την περίοδο. Μαζί με άλλους μεταστρέφεται προς συντηρητική κατεύθυνση προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα.

Ο νέος ρατσισμός

- Κόμης Αρτύρ Ντε Γκομπινώ: πατέρας του σύγχρονου ρατσισμού, όντας ταυτόχρονα τελευταίος εκπρόσωπος του παλιού ρατσισμού. Είναι ξεπεσμένος ευγενής, με μίσος για τη Γαλλική Επανάσταση, πρεσβευτής της Γαλλίας κατά τη διάρκεια της Παλινόρθωσης στην Αθήνα. Γράφει μια σειρά βιβλίων, μεταξύ των οποίων το «Δοκίμιο περί της ανισότητας των φυλών» που έγινε βίβλος των ρατσιστών.
- Πρόκειται για έναν απαισιόδοξο, μοιρολατρικό ρατσισμό: το απαύγασμα του πολιτισμού ήταν η Ρώμη και η Ελλάδα, αλλά έκτοτε όλα χειροτερεύουν λόγω της νόθευσης του αίματος που παρήγαγε αυτούς τους πολιτισμούς, με αποτέλεσμα διαρκή παρακμή.

Ο νέος ρατσισμός (2)

Στον Γκομπινώ απαντάει ο Χιούστον Στιούαρτ Τσάμπερλαιν, Άγγλος συγγραφέας που ισχυρίζεται ότι δεν είναι αναπότρεπτη η επιμιξία φυλών, αλλά χρειάζεται μια κρατική πολιτική που θα αποτρέπει την ανάμιξη φυλών για τη διατήρηση της καθαρότητας του αίματος (των άριων). Μολονότι άνηκε στη βρετανική ελίτ κατέφυγε στη Γερμανία με την ελπίδα ότι θα ήταν η πιο καθαρή άρια δύναμη. Ουσιαστικά, είναι ο πνευματικός πατέρας του ναζισμού, γαμπρός του Βάγκνερ και συγγενής του μετέπειτα πρωθυπουργού της Αγγλίας Τσάμπερλαιν.

Ρίχαρντ Βάγκνερ

- Ρίχαρντ Βάγκνερ (1813-1883), Γερμανός ρομαντικός συνθέτης.
- Ο Βάγκνερ συνεισέφερε στις βάσεις του ναζισμού, χωρίς ο ίδιος να μπορεί να χαρακτηριστεί ναζί, παρά τις πολύ στενές σχέσεις τις οικογένειάς του με τους ναζί.
- Μέσω της εικονοποίησης των μύθων της Γερμανίας και της αντίδρασης απέναντι στο χριστιανισμό έδωσε τις αρχετυπικές εικόνες του καθαρού Γερμανού με τις αξίες του αίματος και της τιμής, της βίας και του πάθος.
- Τα έργα του έπαιξαν ρόλο στην πραγματική ανάπτυξη των ιδεών αυτών, στο πέρασμά τους από τους διανοούμενους σε ευρύτερα στρώματα. Με αυτή την έννοια το έργο του μπορούσε να λειτουργήσει σαν εργαλείο ανάπτυξης του ναζισμού.

Ο νέος ρατσισμός (3)

- Ο Γκομπινώ εξουδετερώνεται από το νέο επιθετικό ρατσισμό: την δραστήρια κρατική βιοπολιτική (πολιτική που αγγίζει την παραγωγή της ζωής) για τη διαφύλαξη του έθνους, με πολύ διαφορετικά αποτελέσματα από τον παραδοσιακό, αμυντικό ρατσισμό.
- Χρησιμοποιείται η ευγονική και εμφανίζεται η ιδέα της κάθαρσης του έθνους από τα στοιχεία που το μιάνουν φυλετικά (εβραίους), απλώς επειδή υπάρχουν και όχι επειδή κάνουν κάτι κακό.
- Αποτέλεσε κεντρική ιδέα του ναζισμού που οδήγησε σε απαγόρευση συνεύρεσης, διωγμούς, εξόντωση εβραίων κτλ.

Αντισημητισμός

- Ο αντισημιτισμός υπάρχει από την εποχή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Οι βασικοί λόγοι ανάπτυξής του είναι θρησκευτικοί: δεισιδαιμονίες που αναμείχθηκαν με υλικές αιτίες. Οι εβραίοι ήταν λαός της διασποράς και ο Ιουδαϊσμός ήταν η μόνη θρησκεία που επέτρεπε την τοκογλυφία, οπότε συχνά αναλάμβαναν το ρόλο του τοκογλύφου. Ταυτόχρονα, όντας θύματα διακρίσεων (χωρίς γη και πρόσβαση στο κράτος), η συσσώρευση κεφαλαίων ήταν ο μόνος τρόπος να έχουν κάποια πρόσβαση στην εξουσία. Το μεσαίωνα υπήρχε αντισημητισμός και περιοδικά πογκρόμ ενάντια στους εβραίους σε όλη τη Δυτική Ευρώπη.
- Η διαφορά από το σύγχρονο αντισημιτισμό είναι ότι τότε δεν υπήρχε μια αξερίζωτη ουσία των εβραίων: μπορούσαν να «σωθούν» αν βαφτίζονταν χριστιανοί (ζήτημα ψυχικό, θρησκευτικό και όχι φυλετικό, σωματικό). Στο νέο, βιολογικό ρατσισμό δεν υπάρχει δυνατότητα διαφυγής ή σωτηρίας.

Ολοκαύτωμα

- Ολοκαύτωμα: η συστηματική προσπάθεια των Ναζί για τον αφανισμό των εβραίων.
- Ο ναζισμός στήνεται με βάση το νέο αντισημιτισμό, όμως ο φασισμός δεν είναι αναγκαστικά αντισημιτικός (χρειάζεται έναν εχθρό αλλά δεν είναι απαραίτητα ο εβραίος, πχ τώρα είναι κυρίως οι μετανάστες και οι μουσουλμάνοι)

Φασισμός και εβραίοι

- Ο ιταλικός φασισμός δεν είναι αντισημιτικός όταν στήνεται. Πάρα πολλοί φασισμοί στηρίχθηκαν από εβραίους. Αν ο αντισημητισμός ήταν δομικό στοιχείο του φασισμού, δε θα μπορούσε να εξηγηθεί πώς π.χ. στο Ισραήλ υπάρχουν φασιστικά κινήματα.
- Σιωνισμός : σχέδιο δημιουργίας αποικιακού κράτους στα ιερά εδάφη της Παλαιστίνης.
  - Χερτζ: ο φιλελεύθερος πατέρας του σιωνισμού.
  - Ζαμπουτίνσκι : ιδρυτής εβραϊκού φασιστικού κόμματος στον Μεσοπόλεμο, θαυμαστής του Μουσολίνι.

Φασισμός και εβραίοι (2)

- Το ιταλικό φασιστικό κόμμα είχε στελεχωθεί και από εβραίους. Ο Μουσολίνι αρχικά δε χρησιμοποίησε αντισημιτικό λόγο. Το ενιαίο ιταλικό κράτος είχε δώσει πολιτικά δικαιώματα στους εβραίους, οι οποίοι ταυτίστηκαν με την κληρονομιά της ιταλικής ενοποίησης (όπως και το φασιστικό κόμμα).
- Όταν ο Χίτλερ έφτιαξε τη συμμαχία του Άξονα, έθεσε σαν όρο τον αντισημιτισμό, όρο που αποδέχθηκε το 1938 ο Μουσολίνι. Αυτή η μεταστροφή από τη μία μέρα στην άλλη αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της εργαλειακής χρήσης των ιδεών από το φασισμό.
- Το Ισραήλ σήμερα είναι ένα ρατσιστικό κράτος πάρα πολύ κοντά στα φασιστικά πρότυπα, μια τροπή που έχει πάρει μετά το 1967.

Βιβλιογραφία

1. De Gobineau A. (1999) [*The inequality Of Human Races*](#), Νέα Υόρκη: Howard Fertig.
2. Kedourie E. (2005) *Ο Εθνικισμός*, μτρφ. Σπύρος Μαρκέτος, Αθήνα: Κατάρτι.
3. Renan E. (2009) [*Τι είναι έθνος*](#), μτφρ. Γ. Νικολούδης – Η. Λάμπσας, Αθήνα: Ροές.
4. Paxton R. (2006) *Η ανατομία του φασισμού*, μτφρ. Κατερίνα Χαλμούκου , Αθήνα: Κέδρος.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σπύρος Μαρκέτος.
«Αντικοινοβουλευτισμός και δικτατορίες στην Ελλάδα. Η Διανοητική
Προϊστορία του Φασισμού». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από
τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

